

Η Δημοκρατία δεν είναι προς πώληση

Ο αγώνας για διατροφική κυριαρχία στην Ελλάδα την εποχή της λιτότητας

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: (με αλφαβητική σειρά): Λεωνίδας Βατικιώτης, Πιέτζε Βέρβεστ, Τζέννου Γκιουγκή, Σύλβια Κέη, Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης, Έμιλυ Μαθάισεν, Στέφαν Μπακς, Χριστίνα Σακαλή, Ειρήνη-Εριφύλη Τζέκου.

ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ: Ντέμπορα Έιντ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Φούλα Φαρμακίδη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: Μπριζίτ Βος www.vosviscom.nl

Amsterdam, Heidelberg, Αθήνα/Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2018.

Εκδόθηκε από τους οργανισμούς Transnational Institute, FIAN International και Αγροικόπολις.

Ολόκληρη η έκθεση διαθέσιμη: <https://www.tni.org/en/democracy-not-for-sale-greek-version> και www.agroecopolis.org

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ: Σχετικά με τη συλλογική έρευνα: Αυτή η έκθεση είναι αποτέλεσμα μιας συλλογικής ερευνητικής διαδικασίας που διεξήχθη από τους προαναφερθέντες συγγραφείς μεταξύ Οκτωβρίου 2017 και Σεπτεμβρίου 2018. Η έρευνα στηρίζεται σε πρωτογενή έρευνα πεδίου και συνεντεύξεις με ανθρώπους σε όλη την Ελλάδα, μακροοικονομική στατιστική ανάλυση, και βιβλιογραφική επισκόπηση κρίσιμων κειμένων. Για πιο λεπτομερή περιγραφή των τόπων έρευνας και των συνεντευξιαζόμενων ανθρώπων, απευθυνθείτε στο μεθοδολογικό σημείωμα στο Παράρτημα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τα ακόλουθα άτομα (με αλφαβητική σειρά) για τις συνεισφορές τους στην παραγωγή αυτής της έκθεσης: Γιώργος Βασσάλος, Ρενώ Βιβιέν, Ρολφ Κούνεμαν, Έμμα Λούτσε Σκάλι, Ηλίας Μπαντέκας, Νικ Μπάξτον, Φελίπε Μπλέυ-Φόλλυ, Αντρέα Νουίλα, Γίφανγκ Σλοτ-Τανκ, Άννα Μαρία Σουάρεζ Φράνκο.

Περίληψη

Αυτή η έκθεση εξετάζει τις επιπτώσεις της λιτότητας στην Ελλάδα στο δικαίωμα στην τροφή. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το ελληνικό κράτος και τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης παραβίασαν το δικαίωμα του ελληνικού λαού στην τροφή ως αποτέλεσμα των μέτρων λιτότητας που απαιτήθηκαν από τα τρία Μνημόνια Κατανόησης (2010, 2012 και 2015). Με άλλα λόγια, τα πακέτα λιτότητας που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα αντέβαιναν στο διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τον Αύγουστο του 2018, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο γιόρτασε το τέλος του τρίτου Μνημονίου Κατανόησης, επαινώντας τις προσπάθειες των Ελλήνων και την Ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Ωστόσο, όπως δείχνει αυτή η έκθεση, ελάχιστα είναι αυτά που μπορεί κανείς να γιορτάσει. Τα μέτρα λιτότητας, όχι μόνο αύξησαν τη φτώχεια και την επισιτιστική ανασφάλεια, αλλά ακόμη, ενίσχυσαν ένα αγροτροφικό επιχειρηματικό καθεστώς που παρατείνει τις ανισότητες στην πρόσβαση και στον έλεγχο της τροφής.

Η Έκθεση εξετάζει τις επιπτώσεις της λιτότητας στους παραγωγούς τροφίμων και τις καταναλωτικές/συνεταιριστικές πρωτοβουλίες όσο και τις κοινωνικές συνέπειες στον ελληνικό πληθυσμό γενικά. Εστιάζοντας στο ανθρώπινο δικαίωμα στην τροφή, η Έκθεση τονίζει τον αντίκτυπο της ελληνικής οικονομικής κρίσης που άγγιξε κάθε πτυχή στη ζωή των ανθρώπων. Η έμφαση στους παραγωγούς τροφίμων και τις αγροτικές περιοχές εφιστά επίσης την προσοχή σε μια πτυχή της ελληνικής κρίσης που συχνά παραβλέπεται, καθώς αυτοί οι τομείς και αυτές οι περιοχές συχνά δεν έχουν φωνή και αναγνώριση στην εθνική πολιτική και τη λήψη αποφάσεων.

Τα ευρήματα είναι βασισμένα σε ποιοτικές συνεντεύξεις και πρωτογενή έρευνα πεδίου που συμπληρώνονται από πρόσθετες συνεντεύξεις (συμπεριλαμβανομένων υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων) καθώς και μακροοικονομική ανάλυση δεδομένων και βιβλιογραφική επισκόπηση κρίσιμων κειμένων.

Τα ευρήματα της έρευνας είναι εντυπωσιακά.

1. Τα μέτρα λιτότητας αύξησαν την φτώχεια στην ύπαιθρο και την επισιτιστική ανασφάλεια.

- Εκτιμάται ότι το 38,9 % των πολιτών της υπαίθρου στην Ελλάδα το 2017 βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας.
- Η ανεργία στην ύπαιθρο εκτοξεύθηκε από το 7% το 2008 στο 25% το 2013, ενώ το κατά κεφαλήν εισόδημα στην ύπαιθρο μειώθηκε κατά 23,5% κατά τη διάρκεια της κρίσης (2008-2013).
- Η επισιτιστική ανασφάλεια σε όλη την ελληνική επικράτεια επίσης αυξήθηκε – με τις τιμές των τροφίμων να αυξάνονται με ταχύτερους ρυθμούς από τις τιμές στην Ευρωζώνη την περίοδο της κρίσης, παρά την απότομη πτώση στα εγχώρια εισοδήματα και τα εργατικά κόστη. Αυτό οδήγησε σε μία μείωση της συνολικής δαπάνης για τρόφιμα σε απόλυτους όρους, αλλά σε μία αύξησή της ως ποσοστού στη συνολική μηνιαία δαπάνη, από 16,4% το 2008 σε 20,7% το 2016.
  - Το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν μπορεί να αποκτήσει ένα γεύμα με κρέας, κοτόπουλο ή ψάρι (ή χορτοφαγικό ισοδύναμο) κάθε δεύτερη μέρα, για παράδειγμα, διπλασιάστηκε την περίοδο της κρίσης από 7% περίπου το 2008 σε περισσότερο από 14% το 2016.
  - Το μερίδιο των νοικοκυριών με παιδιά που αδυνατεί να αποκτήσει ένα πρωτεϊνούχο γεύμα σε καθημερινή βάση διπλασιάστηκε από 4,7% το 2009 σε 8,9% το 2014. Τα στατιστικά της ΕΕ εκτιμούν ότι 40,5% των παιδιών το 2016 αντιμετώπισαν υλική και κοινωνική στέρηση.
  - Σε γενικές γραμμές, η κρίση επέφερε μια αξιοσημείωτη αλλαγή στα πρότυπα κατανάλωσης, με την υποκατάσταση τροφίμων υψηλότερου κόστους από περισσότερα φθηνά τρόφιμα.

2. Τα μέτρα λιτότητας επηρέασαν ιδιαίτερα σοβαρά τους μικρούς παραγωγούς και εμπόρους τροφίμων.

Τα δυσμενή μέτρα για τους αγρότες περιελάμβαναν:

- Υψηλότερους φόρους και αυξημένα κόστη παραγωγής, λόγω της αντικατάστασης ενός ξεχωριστού καθεστώτος φορολογίας εισοδήματος των αγροτών με ένα τυποποιημένο σύστημα φορολογίας εισοδήματος, υψηλότερους συντελεστές ΦΠΑ στις αγροτικές εισροές συμπεριλαμβανομένων των λιπασμάτων, των εντομοκτόνων, των ζωοτροφών και του πετρελαίου ντίζελ και την εισαγωγή ενός νέου φόρου στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Οι φόροι ως ποσοστό της καθαρής γεωργικής προστιθέμενης αξίας εκτοξεύθηκαν από το 4% μεταξύ 1993 και 2010 στο 15,4% το 2016.
- Η κατάργηση του εξειδικευμένου Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) και η συγχώνευσή του με ένα γενικευμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης έχει οδηγήσει σε υψηλότερες εισφορές για πολλούς αγρότες.

Εκτός από τις άμεσες επιπτώσεις, μια πληθώρα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων διατάραξαν καθοριστικά την ισορροπία προς όφελος των μεγάλων λιανεμπόρων και των ιδιωτών εμπόρων τροφίμων και εις βάρος των παραγωγών μικρής κλίμακας. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις περιελάμβαναν:

- Φιλελευθεροποίηση του λιανικού εμπορίου, όπως η άρση των περιορισμών σε συγκεκριμένα αγαθά που πωλούνται στα σούπερ μάρκετ, η ελαστικοποίηση της εργατικής νομοθεσίας, και μέτρα προς την κατάργηση της Κυριακάτικης αργίας.
- Φιλελευθεροποίηση του χονδρικού εμπορίου, συγκεκριμένα την ιδιωτικοποίηση του μέχρι πρότινος κρατικά διαχειριζόμενου και κερδοφόρου Οργανισμού Κεντρικών Αγορών και Αλιείας, τον βασικό διαχειριστή της χονδρικής αγοράς τροφίμων της χώρας, υπεύθυνο για τις 2 κεντρικότερες αγορές νωπών τροφίμων της χώρας και 11 ιχθυαγορές.
- Ιδιωτικοποιήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικοποιήσεων της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας (ΑΤΕ) και του μεγάλου γαλακτοπαραγωγικού συνεταιρισμού ΑΓΝΟ. Τα αποτελέσματα ήταν αυξημένα κόστη για τους αγρότες, μικρότερη πρόσβαση σε αγροτικές πιστώσεις, εξειδικευμένες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και αγροτική συμβουλευτική.

3. Τα μέτρα λιτότητας έπληξαν έναν ήδη αποδυναμωμένο γεωργικό τομέα τροφίμων που είχε καταστεί ευάλωτος από μακροχρόνιες τάσεις.

Η γεωργία στην Ελλάδα παραμένει ένα σημαντικό μέρος της οικονομίας, αποτελώντας σχεδόν το 4% του ΑΕΠ της χώρας (υπερδιπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ) και παρέχοντας 12% της εγχώριας απασχόλησης το 2016. Ωστόσο βρίσκεται σε κατάσταση υποχώρησης από τις αρχές του 1980. Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981 και αργότερα στην ΕΕ – και την Κοινή Αγροτική Πολιτική – εξέθεσε τους Έλληνες μικροπαραγωγούς σε μεγαλύτερο

ανταγωνισμό. Έτσι, το ελληνικό αγροδιατροφικό σύστημα πριν από την κρίση κατέστη ευάλωτο στις ακόλουθες αλλαγές:

- Μια σταθερή πτώση της εγχώριας γεωργικής παραγωγής και μια αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές τροφίμων που οδήγησαν σε αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο τροφίμων. Από το τέλος του 1980 μέχρι τις αρχές της κρίσης το 2008, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου τροφίμων συχνά υπερέβαινε το 1% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), ενώ την περίοδο 2005–2011, οι εισαγωγές αντιστοιχούσαν στο 40% περίπου της εγχώριας κατανάλωσης.
- Αυξανόμενη εξάρτηση από επιδοτήσεις, οι οποίες αυξήθηκαν ως ποσοστό της καθαρής προστιθέμενης αξίας στη γεωργία, από το 23% το 1993 στο 81% το 2008.
- Έναν αναπτυσσόμενο κλάδο σούπερ μάρκετ, ο οποίος ενέτεινε τις μονοπωλιακές συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι παραγωγοί και οι καταναλωτές αντίστοιχα.

Αυτές οι τάσεις υπονόμισαν την διατροφική κυριαρχία στην Ελλάδα, μετατρέποντας την χώρα από καθαρό εξαγωγέα σε καθαρό εισαγωγέα τροφίμων. Επιπροσθέτως, τα τρία Μνημόνια (2010, 2012 και 2015), αντί να επανορθώσουν τις αδυναμίες που υπήρχαν, επιτάχυναν τις παραπάνω τάσεις. Η εξέταση των διαρθρωτικών απαιτήσεων των τριών μνημονίων καταδεικνύει ένα σκόπιμο ιδεολογικό σχέδιο μετασχηματισμού του Κράτους και αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας προς όφελος συγκεκριμένων τομέων του κεφαλαίου, όπως μεγάλες (πολυ)εθνικές αλυσίδες σούπερ μάρκετ. Η κρίση προσέφερε τα μέσα για την επίτευξη αυτού.

4. Το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας της ελληνικής κυβέρνησης ήταν ανεπαρκές στο να αποτρέψει την επισιτιστική ανασφάλεια και φτώχεια.

Η ελληνική κυβέρνηση ενεργοποίησε πληθώρα κοινωνικών προγραμμάτων προσπαθώντας να παρέχει ένα δίκτυ ασφαλείας απέναντι στις συνέπειες της λιτότητας και να ανταποκριθεί στις επείγουσες ανησυχίες επισιτιστικής ανασφάλειας. Αυτά περιελάμβαναν την ψήφιση ενός νόμου ανθρωπιστικής βοήθειας που παρείχε επιδόματα για τροφή, ενοίκιο και ηλεκτρισμό σε άτομα και οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Αυτό αργότερα αντικαταστάθηκε από το Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΣΚΑ) που παρέχει ένα μηνιαίο επίδομα σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.

Το Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Αλληλεγγύης κλήθηκε να διαχειριστεί τις πιο βασικές ανάγκες και η στήριξη που παρείχε ήταν περιορισμένη σε εύρος, παρέχοντας μόνο €30 έως €200 ανά νοικοκυριό μηνιαίως, με επιπλέον €100 για κάθε ενήλικα και €50 για κάθε παιδί. Τα αυστηρά κριτήρια επιλεξιμότητας περιορίζουν τη στήριξη στις πιο σοβαρές περιπτώσεις υλικής στέρησης, ενώ οι όροι που σχετίζονται με το εισόδημα και την περιουσία αποκλείουν πολλούς που θα το δικαιούνταν, λόγω περιοριστικών και γραφειοκρατικών προϋποθέσεων. Η κάλυψη σε αγροτικές περιοχές υπήρξε εξίσου περιορισμένη.

Ως αποτέλεσμα, ιδιωτικά ιδρύματα, φιλανθρωπικές οργανώσεις, ΜΚΟ, και η ελληνική Εκκλησία έπρεπε να καλύψουν κάποια από αυτά τα κενά – προσφέροντας μεταξύ άλλων δωρεάν σχολικά γεύματα, πακέτα τροφίμων και συσσίτια, καθώς και «κοινωνικά παντοπωλεία» τα οποία παρείχαν τρόφιμα, ρουχισμό, υλικά καθαρισμού, και άλλα βασικά αγαθά σε άτομα και οικογένειες χαμηλού εισοδήματος.

Ενώ κάποια από αυτά τα προγράμματα λαμβάνουν τη στήριξη των δημοτικών αρχών, και στην περίπτωση του προγράμματος σχολικών γευμάτων έχουν κεντρική στήριξη και από την κυβέρνηση, προσφέρουν ελάχιστα παραπάνω από το να καλύπτουν μπαλώματα. Αντίθετα, απαντήσεις που βασίζονται σε ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η στήριξη θέσεων εργασίας και οι δίκαιοι μισθοί, και που μπορούν να αναμετρηθούν με τις πραγματικές αιτίες της πείνας και της επισιτιστικής ανασφάλειας είναι αυτές που πρέπει να μπουν σε πρώτο πλάνο.

5. Απαντήσεις πολιτών σε επίπεδο κοινότητας δίνουν πραγματικές λύσεις και στοχεύουν στην ανάδυση μιας νέας πολιτικής για τα τρόφιμα

Απέναντι στις κυβερνητικές πολιτικές που επιβλήθηκαν από την Τρόικα υπονομεύοντας την διατροφική κυριαρχία – και την αποτυχία να αμβλυθούν επαρκώς οι συνέπειες αυτών- ανέκυψε ένα φάσμα κοινοτικών πρωτοβουλιών από τα κάτω με σκοπό να βοηθήσουν την πρόσβαση του κόσμου στην τροφή.

Οι πρωτοβουλίες αυτές αντανακλούν διαφορετικές πολιτικές τάσεις, ποικίλουν σε όρους υποδομής και συμπλέκονται διαφορετικά με το Κράτος και τις αγορές. Περιλαμβάνουν κουζίνες αλληλεγγύης, συνεταιρισμούς τροφίμων, αγορές «Χωρίς μεσάζοντες», συλλογικότητες και δίκτυα διατροφικής αυτάρκειας, δίκτυα Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας (ΚΥΓΕΩ), όπως και ένα ευρύ φάσμα άλλων αγροτικών συνεταιρισμών, εναλλακτικών μοντέλων γεωργίας και εγχειρημάτων παραγωγών.

Η έκκληση για μια «αλληλέγγυα οικονομία» έχει γίνει το βασικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πολλές από αυτές τις απαντήσεις από τα κάτω, έχουν εκφράσει τα αιτήματα και τους στόχους τους. Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Α.Ο) αναπτύχθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια των ετών της κρίσης: το 2013 καταχωρήθηκαν 372 κοινωνικές επιχειρήσεις ενώ τα έτη 2014, 2015 και 2016, ο αριθμός αυξήθηκε σε 585, 714 και 907 αντίστοιχα.

Μέσα από την οικοδόμηση ενός αντίπαλου δέοντος από τα κάτω που βασίζεται σε καινοτόμες πρακτικές, κοινωνικό πειραματισμό και υποδομές ελεγχόμενες από τους πολίτες, το κίνημα αυτό δείχνει το δρόμο όχι μόνο για μια λαϊκή αντίσταση κατά της λιτότητας, αλλά και για ένα νέο, δίκαιο σύστημα τροφίμων με

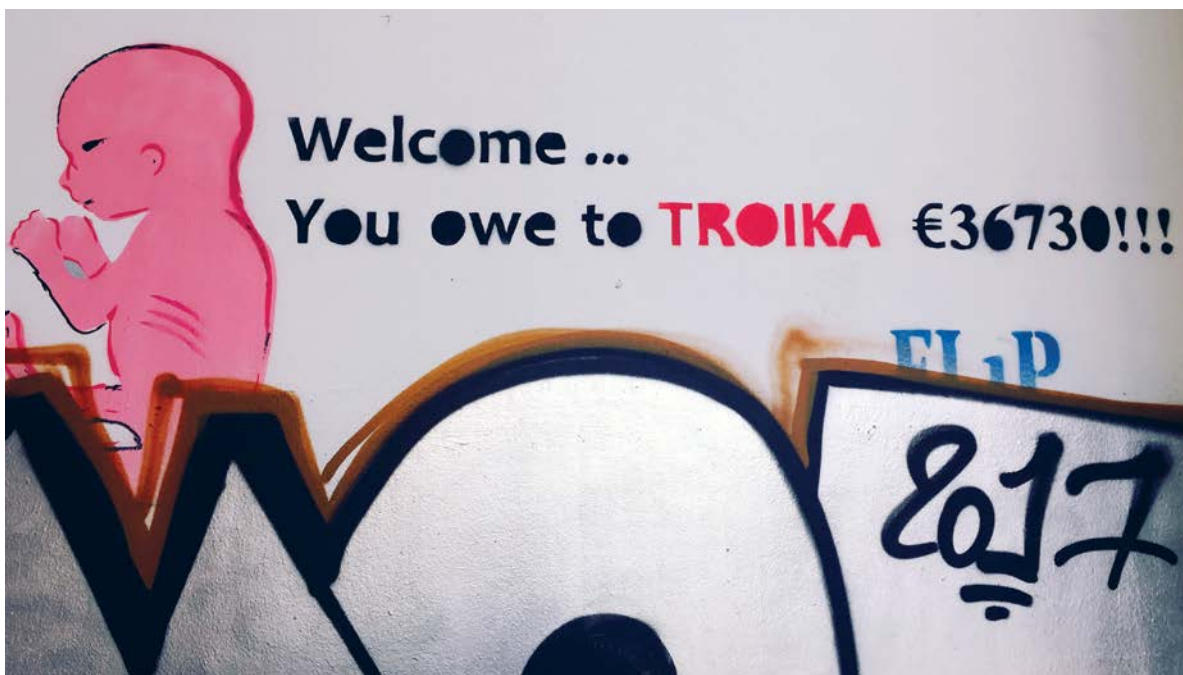
μετασχηματιστικές προοπτικές. Αυτό εκτείνεται πέρα από τα αιτήματα για προσιτές τιμές τροφίμων και την προστασία των αγροτών, προς την κατεύθυνση καθαρής αμφισβήτησης της δομικής εξουσίας του εταιρικού τομέα στο αγροτροφικό σύστημα και στην προώθηση εναλλακτικών διαμορφωμένων από τα κάτω.

6. Στην Ελλάδα παραβιάστηκε το δικαίωμα στην τροφή.

Το δικαίωμα σε κατάλληλη τροφή έχει ισχυρή θεμελίωση στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το κανονιστικό του πλαίσιο επισημαίνει συγκεκριμένα στοιχεία (διαθεσιμότητα, προσβασιμότητα, καταλληλότητα, βιωσιμότητα) που πρέπει να διασφαλιστούν. Το δικαίωμα σε κατάλληλη τροφή σχετίζεται στενά επίσης με άλλα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (ΟΚΠΑ), που σημαίνει ότι η παραβίαση ενός δικαιώματος συνήθως οδηγεί στην παραβίαση άλλων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα σε υγεία, ζωή, νερό και κατάλληλη στέγαση είναι υποκείμενοι προσδιοριστικοί παράγοντες του δικαιώματος στην τροφή.

Κάποια μέτρα λιτότητας – συμπεριλαμβανομένων αλλαγών στους αγροτικούς φόρους και τα καθεστώτα κοινωνικής ασφάλισης και την πορεία προς ιδιωτικοποίηση και φιλελευθεροποίηση του εμπορίου – συνέβαλαν ευθέως στην υπονόμευση του δικαιώματος στην τροφή στην Ελλάδα. Άλλα μέτρα, όπως οι μειώσεις στον κατώτατο μισθό και οι περικοπές των συντάξεων επηρέασαν επίσης αυτό το θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ήρθαν σε αντίθεση με άλλα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα σε εργασία, στέγαση και υγεία.

Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να υλοποιούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτή η υποχρέωση περιλαμβάνει την προοδευτική υλοποίηση κοινωνικο-οικονομικών δικαιωμάτων με τους μέγιστους διαθέσιμους πόρους, το οποίο εκ πρώτης όψεως απαγορεύει οπισθοδρομικά μέτρα που θα περιόριζαν ή μείωναν τα υπάρχοντα επίπεδα ικανοποίησης των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων.

Οπισθοδρομικά μέτρα μπορούν να ληφθούν μόνο υπό πολύ περιορισμένες περιστάσεις και βασιζόμενα σε κρίσιμες προϋποθέσεις- όπως προσεκτική επίβλεψη και αξιολόγηση, μελέτη όλων των δικαιωμάτων, διασφάλιση πως δε θα υπάρξει δυσανάλογη επίπτωση στους πιο ευάλωτους - καμία από τις οποίες δεν εφαρμόστηκε από την ελληνική κυβέρνηση. Το ευρύ φάσμα των οπισθοδρομικών μέτρων που ελήφθησαν, σε συνδυασμό με το αυξανόμενο κόστος ζωής, είναι επαρκείς αποδείξεις πως το δικαίωμα στην τροφή παραβιάστηκε στην Ελλάδα.

7. Η λογοδοσία για τις παραβιάσεις του δικαιώματος στην τροφή εναπόκειται τόσο στην ελληνική κυβέρνηση όσο και στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, με τα δεύτερα ομολογουμένως να κατέχουν μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης.

Όταν ένα ανθρώπινο δικαίωμα παραβιάζεται, σημαίνει πως υπήρξε μια παράβαση στην υποχρέωση για σεβασμό, προστασία και εκπλήρωση αυτού του δικαιώματος. Πολλοί φορείς ενεπλάκησαν στις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στα τρία μνημόνια. Οι υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα υπάρχουν σε εδαφική και, υπό ορισμένες συνθήκες, εξωεδαφική βάση.

Ως αποτέλεσμα των μέτρων λιτότητας, η Ελλάδα παραβίασε το ανθρώπινο δικαίωμα στην τροφή των πολιτών που διαμένουν στην Ελλάδα. Ακόμα, τα Κράτη-Μέλη της Ευρωζώνης, ως άμεσοι δανειστές είναι εξίσου υπεύθυνα καθώς υπέγραψαν τα μνημόνια και πιθανά πίεσαν την ελληνική κυβέρνηση να το κάνει. Τα κράτη- μέλη της Ευρωζώνης -ως συμβαλλόμενα κράτη στο Διεθνές Σύμφωνο περί Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων και άλλων διεθνών θεσμών για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου- έχουν επομένως παραβιάσει τις εξωεδαφικές τους υποχρεώσεις για σεβασμό του ανθρώπινου δικαιώματος στην τροφή, στην Ελλάδα. Τα κράτη της Ευρωζώνης, όχι μόνο θα έπρεπε να αποφύγουν να απαιτήσουν μέτρα που επηρεάζουν το δικαίωμα στην τροφή, αλλά θα έπρεπε επίσης να διεξάγουν αξιολογήσεις των επιπτώσεων των μνημονίων στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι αξιολογήσεις αυτές οφείλουν να διεξάγονται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας των μνημονίων, αλλά δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ.

Επιπλέον, όλα τα ευρωπαϊκά κράτη απέτυχαν να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά τη δράση και λήψη αποφάσεων σε Διακυβερνητικούς Οργανισμούς και Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ως μέρος του συστήματος του ΟΗΕ, το ΔΝΤ είναι υποχρεωμένο να συμμορφώνεται με το Χάρτη του ΟΗΕ, που περιλαμβάνει τη δέσμευση για την προοδευτική υλοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δε θα έπρεπε σίγουρα να λάβει καμία δράση που θα αποτελούσε παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τα μέλη της Τρόικας ισχυρίζονται πως τη μοναδική ευθύνη για τις επιπτώσεις των Μνημονίων φέρει το ελληνικό Κράτος. Αυτό το επιχείρημα είναι λάθος, καθώς από κοινού υπέγραψαν με την Ελλάδα τα τρία Μνημόνια. Επομένως, η ευθύνη για τις παραβιάσεις του δικαιώματος στην τροφή είναι εξίσου μοιρασμένη. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η ευθύνη των Κρατών Μελών της Ευρωζώνης είναι πολύ μεγαλύτερη, δεδομένων των αποδείξεων

για άμεση ανάμειξη ή ακόμη και εξαναγκασμό εκ μέρους των κρατών μελών της Τρόικα προς την Ελλάδα να υπογράψει τα Μνημόνια.

Αυτή η έκθεση εστιάζει στην Ελλάδα αλλά τα ευρήματά της έχουν διεθνή σημασία. Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση. Πολλές άλλες χώρες, εντός και εκτός Ευρώπης, βρίσκονται σε παρόμοιες καταστάσεις, εξαναγκασμένες να εφαρμόσουν τεχνοκρατικές πολιτικές λιτότητας, που επισύρουν παραβιάσεις των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του θεμελιώδους δικαιώματος στην τροφή. Η εμπειρία της Ελλάδας καταδεικνύει επίσης πως οι παραβιάσεις αυτών των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι ζήτημα αποκλειστικά του παγκόσμιου Νότου. Συμβαίνει και στον παγκόσμιο «Βορρά». Η πείνα, η επισιτιστική ανασφάλεια, η φτώχεια και η στέρηση υλικών αγαθών είναι και ευρωπαϊκά ζητήματα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι παγκόσμια, που σημαίνει πως όλες οι κυβερνήσεις έχουν υποχρέωση να τα εφαρμόζουν. Είναι καιρός πια για την ΕΕ να δράσει σε συμφωνία με αυτές τις υποχρεώσεις και να βάλει τα ανθρώπινα δικαιώματα πάνω από τις ανάγκες των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Το Transnational Institute (TNI) είναι ένα διεθνές ίδρυμα έρευνας και υποστήριξης, αφοσιωμένο στη δημιουργία ενός δίκαιου, δημοκρατικού και βιώσιμου πλανήτη. Για πάνω από 40 χρόνια, το TNI έχει λειτουργήσει ως μοναδικός σύνδεσμος μεταξύ κοινωνικών κινημάτων, αφοσιωμένων ακαδημαϊκών και πολιτικών ιθυνόντων.

www.tni.org

Η FIAN International ιδρύθηκε το 1986 ως η πρώτη διεθνής οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υποστηρίζει την υλοποίηση του δικαιώματος στην τροφή. Η αποστολή της FIAN είναι να εκθέσει τις παραβιάσεις του δικαιώματος των ανθρώπων στην τροφή οπουδήποτε και να συμβούν.

www.fian.org

Το ΑγροΟικόΠολις -το Ελληνικό Δίκτυο Αγροοικολογίας, Διατροφικής Κυριαρχίας και Πρόσβασης στη Γη είναι μια σχετικά νέα, μη κερδοσκοπική οργάνωση με ακτιβιστική δράση στον χώρο της (δια)τροφής. Εκπροσωπεί στην Ελλάδα τα Ευρωπαϊκά κινήματα της Διατροφικής Κυριαρχίας και της Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας (Κ.Υ.Γεω) και είναι ο Έλληνας συνεργάτης του Ευρωπαϊκού Δικτύου για την Πρόσβαση στη Γη.

www.agroecopolis.org